

ISSN 2616-678X

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің

ХАБАРШЫСЫ

ВЕСТНИК

Евразийского национального
университета имени Л.Н. Гумилева

BULLETIN

of the L.N. Gumilyov
Eurasian National University

ФИЛОЛОГИЯ сериясы

Серия **ФИЛОЛОГИЯ**

PHILOLOGY Series

№1 (122) / 2018

1995 жылдан бастап шығады

Издается с 1995 года

Founded in 1995

Жылына 4 рет шығады

Выходит 4 раза в год

Published 4 times a year

Астана, 2018

Astana, 2018

Бас редакторы **Дихан Қамзабекұлы**
филология ғылымдарының докторы, проф. (Қазақстан)

Бас редактордың орынбасары **Шолпан Жарқынбекова**
филология ғылымдарының докторы, проф. (Қазақстан)

Редакция алқасы

Аскер оғлы Рамиз	ф.ғ.д., проф. (Әзербайжан)
Ақматалиев Абдылдажан	ф.ғ.д., проф. (Қырғызстан)
Бахтикиреева Улданай	ф.ғ.д., проф. (Ресей)
Беженару Людмила	ф.ғ.д. проф. (Румыния)
Бейсенбаева Жанаргүл	ф.ғ.к., қауымд. проф. (Қазақстан)
Біжкенова Айгүл	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Жақыпов Жантас	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Журавлева Евгения	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Жаң Динжиң	PhD, проф. (Қытай)
Ескеева Мағрипа	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Ержласун Гүлжанат	PhD, ассос. проф. (Түркия)
Қасқабасов Сейіт	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Негимов Серік	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Нұрғали Қадиша	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Нуриева Фануза	ф.ғ.д., проф. (РФ, Татарстан)
Райхл Карл	ф.ғ.д., проф. (Германия)
Рахманов Носимхан	ф.ғ.д., проф. (Өзбекстан)
Риверс Уильям Патрик	PhD, проф. (АҚШ)
Сәтенова Серікгүл	ф.ғ.д. проф. (Қазақстан)
Султанов Казбек	ф.ғ.д., проф. (Ресей)
Тәжібаева Сәуле	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Хисамитдинова Фирдаус	ф.ғ.д., проф. (РФ, Башқұртстан)
Чернявская Валерия	ф.ғ.д., проф. (Ресей)
Шәріп Амантай	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Шәріпова Гүлбану	ф.ғ.к., қауымд. проф. (Қазақстан)
Экиджи Метин	PhD, проф. (Түркия)
Янковский Генрих	PhD, проф. (Польша)

Редакцияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Астана қ., Сатпаев к-сі, 2, 408 б.
Тел.: (7172) 709-500 (ішкі 31413)
E-mail: vest_phil@enu.kz

Жауапты редактор, компьютерде беттеген І.Р. Құрманғалиев

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің хабаршысы. ФИЛОЛОГИЯ сериясы

Меншіктенуші: ҚР БжҒМ «Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті» ШЖҚ РМК

ҚР Ақпарат және коммуникациялар министрлігінде 27.03.2018 ж. №16996-Ж тіркеу куәлігімен тіркелген.

Мерзімділігі: жылына 4 рет.

Тиражы: 40 дана

Типографияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Астана қ., Қажымұқан к-сі, 12/1, тел.: (7172)709-500 (ішкі 31413)

© Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Главный редактор **Дихан Камзабекулы**
доктор филологических наук, проф. (Казахстан)

Зам. главного редактора **Шолпан Жаркынбекова**
доктор филологических наук, проф. (Казахстан)

Редакционная коллегия

Аскероглы Рамиз	д.ф.н., проф. (Эзербайжан)
Акматалиев Абдылдажан	д.ф.н., проф. (Киргизстан)
Бахтикиреева Улданай	д.ф.н., проф. (Россия)
Беженару Людмила	д.ф.н., проф. (Румыния)
Бейсенбаева Жанаргуль	к.ф.н., ассос. проф. (Казахстан)
Бижкенова Айгуль	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Жакыпов Жантас	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Жан Динжин	PhD, проф. (Китай)
Журавлева Евгения	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Ескеева Магрипа	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Ержласун Гульжанат	PhD, ассос. проф. (Турция)
Каскабасов Сейит	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Негимов Серик	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Нургали Кадиша	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Нуриева Фануза	д.ф.н., проф. (РФ, Татарстан)
Райхл Карл	д.ф.н., проф. (Германия)
Рахманов Насимхон	д.ф.н., проф. (Узбекистан)
Риверс Уильям Патрик	PhD, проф. (США)
Сатенова Серикгуль	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Султанов Казбек	д.ф.н., проф. (Россия)
Тажибаева Сауле	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Хисамитдинова Фирдаус	д.ф.н., проф. (РФ, Башкортостан)
Чернявская Валерия	д.ф.н., проф. (Россия)
Шарип Амантай	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Шарипова Гульбану	к.ф.н., ассос. проф. (Казахстан)
Экиджи Метин	PhD, проф. (Турция)
Янковский Хенрих	PhD, проф. (Польша)

Адрес редакции: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Сатпаева, 2, каб. 408
Тел.: (7172) 709-500 (вн. 31413)
E-mail: vest_phil@enu.kz

Ответственный редактор, компьютерная верстка И.Р. Курмангалиев

Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева. Серия ФИЛОЛОГИЯ
Собственник: РГП на ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
Зарегистрирован Министерством информации и коммуникаций РК под номером №16996-Ж от 27.03.2018г.
Периодичность: 4 раза в год
Тираж: 40 экземпляров
Адрес типографии: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Кажимукана, 12/1, тел.: (7172)709-500 (вн.31413)

Editor-in-Chief **Dihan Kamzabekuly**
Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)

Deputy Editor-in-Chief **Zharkynbekova Sholpan**
Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)

Editorial board

Asker ogly Ramiz	Doctor of philology, Prof. (Azerbaijan)
Akmataliyev Abdildajan	Doctor of philology, Prof. (Kyrgyzstan)
Bakhtikireeva Uldanai	Doctor of philology, Prof (Russia)
Beisenbayeva Zhanargul	Can. of philology, assos. Prof (Kazakhstan)
Bezhenaru Lyudmila	Doctor of philology, Prof (Romania)
Bizhkenova Aigul	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Chernyavskaya Valeriya	Doctor of philology, Prof. (Russia)
Erzhiasun Güljanat	PhD, assos. Prof (Turkey)
Yeskeyeva Magripa	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Henryk Jankowski	PhD, Prof. (Poland)
Kaskabassov Seit	Doctor of philology, Prof (Kazakhstan)
Khisamitdinova Firdaus	Doctor of philology, Prof. (RF, Bashkortostan)
Metin Ekiji	PhD, Prof. (Turkey)
Negimov Serik	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Nurgali Kadisha	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Nurieva Fanuza	Doctor of philology, Prof. (RF, Tatarstan)
Reichl Karl	Doctor of philology, Prof. (Germany)
Rakhmanov Nasimhon	Doctor of philology, Prof. (Uzbekistan)
Rivers William Patrick	PhD, Prof. (USA)
Satenova Serikkul	Doctor of philology, Prof (Kazakhstan)
Sultanov Kazbek	Doctor of philology, Prof. (Russia)
Sharip Amantaj	Doctor of philology, Prof (Kazakhstan)
Sharipova Gulbanu	Can. of philology, assos. Prof. (Kazakhstan)
Tazhybayeva Saule	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Zhakypov Zhantas	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Zhang Dingjing	PhD, Prof. (China)
Zhuravleva Yevgeniya	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)

Editorial address: 2, Satpayev str., of.408, Astana, Kazakhstan, 010008
Tel.: (7172) 709-500 (ext. 31413)
E-mail: vest_phil@enu.kz

Executive editor, computer layout: I.R. Kurmangalyev

Bulletin of the L.N.Gumilyov Eurasian National University PHILOLOGY Series

Owner: Republican State Enterprise in the capacity of economic conduct «L.N.Gumilyov Eurasian National University» Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan
Registered by Ministry of information and communication of Republic of Kazakhstan. Registration certificate No 16996-Ж from 27.03.2018

Periodicity: 4 times a year Circulation: 40 copies

Address of printing house: 12/1 Kazhimukan str., Astana, Kazakhstan 010008; tel.: (7172) 709-500 (ext.31413)

© L.N.Gumilyov Eurasian National University

Мазмұны

<i>Абдыханова Б.А., Нергиз Бирай</i> Интертекстуалдылық теориясы мен прецедентті құбылыс арасындағы байланыс	8
<i>Аймолдина Ә.А.</i> Искерлік дискурс зерттеудің әлеуметтік және когнитивтік аспектіліктерінің қатынастары	14
<i>Алефиренко Н.Ф., Нұртазина М.Б.</i> Тіл ғылымындағы қазіргі заманғы үрдістер: ғылыми зерттеулердің векторлары	20
<i>Гауриева Г.М., Кадырова Е.Б.</i> Лексикалық құзыреттілікті қалыптастыруда ағылшын тілі сабағында ой-талқыларды қолдану	32
<i>Жапанова М.Е.</i> Әбдіжәміл Нұрпейісовтың «Қан мен тер» романындағы иіс-жады ұстанымдарының көркемдік ерекшелігі	37
<i>Жұмсақбаев А.Т.</i> Джон Толкиеннің «Сақиналардың патшасы» трилогиясының жанрлық құбылысы	46
<i>Жұматаев Е.</i> Әдеби тіл мен әлеуметтік желі: тіл бәсекелестігі мен әдеби тілдің қазіргі сипаты	50
<i>Зилинька М.Н.</i> Шыңғыс Айтматовтың шығармаларындағы фразеологизмдерді аударудың ерекшеліктері	58
<i>Қадысқызы А., Хасенова Р.Т., Құлахметова Ж.Т.</i> Қазақстандағы оралмандар және олардың әлеуметтік-мәдени бейімделуі	64
<i>Қасымова Ә.Ә.</i> Қазақ және түрік тілдеріндегі қоштасу этикетіне қатысты қалып сөздердің лингво-мәдени сипаты	71
<i>Латанова Р.У., Заркешеева А.Е., Хамитова А.Ф.</i> Қазақстандық жоғары оқу орындары студенттеріне ағылшын тілін үйретуде Action Research әдісін енгізу жолы	76
<i>Мейрамбекова Л.К., Сейтова Ш.Б., Есенғалиева А.М.</i> Бір буынды түбір етістіктің «қыпшақтық» корпусындағы вокализм жүйесінде салыстырмалы сипаттамасы ..	81
<i>Матбек Н.Қ., Садықова Р.К.</i> Ноғай әдеби тілінің қалыптасуы	88
<i>Мырзағалиева Т.Е., Шәріпова Г.А.</i> Құран поэтологиясындағы орыс универсумы ..	95
<i>Нұртазина М.Б., Амрина З.Ж.</i> Білім берудегі «Polycultural World» жүйесін қамтамасыз етуге арналған кәсіби лингвистика	105
<i>Оразбаева Э.С.</i> Онкологиялық терминдерді талдау және аудару	112
<i>Өтелбай Г. Т.</i> «Кемпіркосақ» баламасының туыс және шет тілдердегі ұқсастығы мен ерекшелігі	119
<i>Садықова А. Т., Қабдырашева Б. Н.</i> І. Есенберлин шығармаларындағы тарихи тұлғалар бейнесі	125
<i>Сейтова Ш.Б.</i> Кейбір этноатаулардың ақпараттық уәжі (Шығыс Қазақстан аймағы материалдары негізінде)	132
<i>Сәдуақасұлы Ж., Махамбетова А.</i> Қазақ тіл білімінде лепті сөйлемдердің зерттелу жайы	138
<i>Симбаева С.О., Қайыпбаева М. М.</i> Тілді аудармасыз оқыту және тілдің фонетикалық интерпритациясы	143
<i>Шәріпова Г.А.</i> Исламдық мәдени универсиумы	147
<i>Шәріп А.Ж.</i> Хүсейін Жавид және XX ғасыр басындағы қазақ поэзиясы: рухани ізденістер мен көркемдік ерекшеліктер	151
<i>Шоқабаетова С.С.</i> Сөзжасамның фонетикамен байланысы туралы	162

Содержание

<i>Абдыханова Б.А., Нергиз Бирай</i> Взаимосвязь прецедентных текстов и интертекстуальности	8
<i>Аймолдина А.А.</i> Взаимосвязь социальных и когнитивных аспектов изучения делового дискурса	14
<i>Алефиренко Н.Ф., Нуртазина М.Б.</i> Современные тенденции в науке о языке: векторы научного поиска	20
<i>Гауриева Г.М., Кадырова Е.Б.</i> Использование мозгового штурма для формирования лексической компетентности на уроках английского языка	32
<i>Жапанова М.Е.</i> Художественные особенности памяти запаха в романе Абдижамиля Нурпеисова «Кровь и пот»	37
<i>Жумсакбаев А.Т.</i> Жанровая феноменальность трилогии Джона Толкиена «Властелин колец»	46
<i>Жуматаев Е.</i> Литературный язык и социальные сети: конкурентоспособность и современность казахского языка	50
<i>Зилинька М.Н.</i> Особенности перевода фразеологизмов в произведениях Чингиза Айтматова	58
<i>Кадыскызы А., Хасенова Р.Т., Кулахметова Ж.Т.</i> Оралманы в Казахстане и их социально-культурная адаптация	64
<i>Касымова А.А.</i> Лингво-культурологический анализ лингвистических единиц, связанных с этикой прощения казахского и турецкого языков	71
<i>Латанова Р.У., Заркешева А., Хамитова А.Г.</i> Пути внедрения Action Research в обучении английскому языку студентов высших учебных заведений в Казахстане.....	76
<i>Мейрамбекова Л.К., Сейтова Ш.Б., Есенгалиева А.М.</i> Сравнительно-сопоставительная характеристика односложных глаголов в системе вокализма языков кипчакской группы	81
<i>Матбек Н.К., Садыкова Р.К.</i> Формирование ногайского литературного языка.....	88
<i>Мурзагалиева Т.Е., Шарипова Г.А.</i> Русский универсум коранической поэтологии.....	95
<i>Нуртазина М.Б., Амрина З.Ж.</i> Polycultural World: Компетентный подход в профессиональной лингвистике для образования	105
<i>Оразбаева Э.С.</i> Анализ и перевод онкологических терминов	112
<i>Отелбай Г. Т.</i> Аналогия и особенность эквивалента «Кемпірқосак» у родственных и иностранных языков	119
<i>Садыкова А.Т., Кабдырашева Б.Н.</i> Образ исторических личностей в творчестве И.Есенберлина	125
<i>Сейтова Ш.Б.</i> Информационное содержание некоторых этнонаименований	132
<i>Садуакасулы Ж., Махамбетова А.</i> Обстоятельства исследования восклицательных предложений казахского языка	138
<i>Симбаева С., Кайытбаева М.М.</i> Обучение языка без перевода и фонетическая интерпретация языка	143
<i>Шарипова Г.А.</i> Исламский универсум культуры	147
<i>Шарип А.Ж.</i> Гусейн Джавид и казахская поэзия начала XX века: духовные искания и художественные особенности	151
<i>Шокабаева С.С.</i> О связи словообразования с фонетикой	162

Contents

<i>Abdyhanova B.A., Nergiz Biraj</i> Interrelation of precedent texts and intertextuality	8
<i>Aimoldina A.A.</i> Interconnection of Social and Cognitive Aspects in Business Discourse Studying	14
<i>Alefrenko N.F., Nurtazina M.B.</i> Modern trends in the science of language: vectors of scientific research	20
<i>Gauriyeva G.M., Kadyrova Ye.B.</i> Use of brainstorming for the formation of lexical competence in English class	32
<i>Japanova M.E.</i> Artistic features of the memory of the smell in the novel «Blood and Sweat» by Abdizhamil Nurpeisov	37
<i>Zhumsakbayev A.T.</i> Genre's phenomenon of John Tolkien's trilogy «The Lord of the Rings»	46
<i>Zhumataev E.</i> Analysis of the translation into the Kazakh language interjections in the piece	50
<i>Zilinka M.N.</i> The peculiarities of phraseological units translation in book's of Chingiz Aitmatov	58
<i>Kadyskyzy A., Khassenova R. T., Kulakhmetova Zh.T.</i> Oralman in Kazakhstan and their Socio-Cultural Adaptation	64
<i>Kasymova A.A.</i> Linguistic and Cultural Analysis of Linguistic Units Associated with Ethics of Farewell to Kazakh and Turkish Languages	71
<i>Latanova R.U., Zarkesheva A.E., Khamitova A.G.</i> The ways of planning action research in teaching english for students in higher schools of Kazakhstan	76
<i>Meirambekova L.K., Seiitova Sh. B., Esengaliyeva A.M.</i> Comparative characteristic of monosyllabic verbs in the vocalism system of the languages of the Kipchak group	81
<i>Matbek N.K., Sadykova R.K.</i> Formation of Nogai literary language	88
<i>Murzagaliyeva T.E. , Sharipova G.A.</i> Russian Universum of Quranic Poetology.....	95
<i>Nurtazina M.B., Amrina Z.Zh.</i> Polycultural World: a competent approach in professional Linguistic for education	105
<i>Orazbayeva E.S.</i> Analysis and translation of cancer terms	112
<i>Otelbay G. T.</i> The analogy and peculiarity of the «Кемпірқосақ» alternative in relatives and foreign languages	119
<i>Sadykova A.T., Kabdyrasheva B.N.</i> The image of historical personalities in the creative work of I.Esenberlin	125
<i>Seiitova Sh. B.</i> Informational motives of some ethnonyms	132
<i>Saduakasuly Zh., Makhambetova A.</i> The study of exclamatory sentences of the kazakh language	138
<i>Simbaeva S.O. Kaiypbayeva M. M.</i> Phonetic interpretation of the language without translation	143
<i>Sharipova G.A.</i> Islamic Universum of Culture	147
<i>Sharip A.Zh.</i> Hussain Jawid and Kazakh poetry of early 20th century: spiritual quest and artistic features	151
<i>Shokabayeva S.</i> Connection of word-formation with phones	162

- 6 Mardanova S. Khusejn Dzhavidyn «Azer» poehmasynda lirik ridzhatlar [Lyric motives in the poem «Azer» Hussain Jawid], Baky universitesinin khabarlary. Khumanitar ehmlar seriyasy [Bulletin of Baku University. Series of Humanities], 3, - p. 43-49 (2010). [in Azerbaijan]
- 7 Mukanov S. XX gasyrdagy kazakh adebieti.1-bolim (Ultshyldyk, bajshyldyk dauiri) [Kazakh literature in the beginning of the 20th century. Part 1 (Nationalism, Bourgeoisie)], Klassikalyk zertteuler: Kop tomdyk. - T.7 [Classic research: multi-volume] (Adabiet alemi, Almaty, 2002).
- 8 Akimova E. Khusejn Dzhavid lirikasynda dekadans [Decadence in the lyrics of Hussain Jawid]. 525-dzhi gazet. - 2013. - 13 aprel. №64. S.24.
- 9 Dulatuly M. Bes tomdyk shygarmalar zhinagy. - T.1. [The collection of works in five volumes. Volume 1]. (Mektep, Almaty, 2002). [in Kazakh]
- 10 Pashazade I. Poeticheskie osobennosti russkikh perevodov proizvedenij Gusejn Dzhavida [Poetic features of Russian translations of Hussain Jawid's works] (Oguz Eli, Baku, 2011) [in Russian]

Автор туралы мәлімет:

Амантай Шәріп - филология ғылымдарының докторы, Л.Н.Гумилев атындағы Евразия ұлттық университетінің профессоры. Астана, Қазақстан
Amantai Sharip - Doctor of Philology, professor L.N.Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

FTAMP 16.01.011

С.С. Шоқабәева

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан
(E-mail: shokabaeva@yandex.kz)

Сөзжасамның фонетикамен байланысы туралы

Андапта. Жұрнақтардың түбірге жалғануы морфонология құбылысы жағынан сөзжасам фонетикаға, оның заңдылықтарына сүйенеді, туынды сөздерді оның құрамындағы қосымшалардың мағыналық өзгерісі, дамуы тұрғысынан сөз еткенде, тарихи грамматикамен ұштасып жатады. Дауысты және дауыссыз дыбыстардың сәйкесуі негізінде жаңа атау пайда болып, дыбыс өзгерістері арқылы да туынды мағына жасалады. Дыбыстық өзгерулер сөз мағынасының өзгеруіне жағдай жасайды, олардың мағынасының өзгеріп, бұрынғы мағынасының өзегін сақтай отырып, жаңа атаудың туындауына себепші болады. Мұндай дыбыстық өзгерулер арқылы туындаған сөздер тіл білімінде фонетикалық тәсіл арқылы сөз туындату деп аталып жүр.

Мақалада қазіргі қазақ тілі сөзжасам саласының фонетикамен байланысы қарастырылады. Атап айтқанда, әртүрлі фонетикалық, фонологиялық құбылыстардың сөз жасауға қатысына, оның ғылыми-теориялық негізіне назар аударылады.

Түйін сөздер: сөзжасам мен фонетиканың байланысы, жаңа туынды сөздер, фонетикалық, фонологиялық, морфонологиялық құбылыстар, дыбыстардың сәйкесуі.

Кіріспе. Кез келген ғылым жеке-дара өмір сүрмейді, ол даму барысында басқа салалармен байланыста болады. Бұны ғылым тілінде **интеграция** дейміз. Латынша «*integratio*» сөзінің қазақша мағынасы қайта құру, толықтыру дегенді, ал «*integret*» сөзі «бүтін» деген мағынаны білдіреді. Соңғысы екі мағынада қолданылады:

- бөліктерді бүтінге біріктіруі;
- бір типтес қоғамдық мемлекеттердің ұлттық шаруашылықтарын біріктіру, бір-біріне ыңғайластыру үдерісі. Бұдан интеграция ұғымы барлық салаға қатысты екендігін білеміз. Интеграция ең алғашқыда пәнаралық байланыс деп қарастырылған. Интеграция тарихы ХХ ғасырда 3 кезең болып қалыптасқан:

1920 жылдар – пәнаралық байланыс негізінде мәселелік-кешенді оқыту;
 1950-70 жылдар – пәнаралық байланыс;
 1980-90 жылдар – интеграция үдерісі.

Интеграция – біртұтас, бүтін, бір-бірімен тығыз байланысқан үрдістің жемісі. Ол тіл білімі аясындағы әртүрлі салалармен тығыз байланыса отырып, бір салаға бірігеді. Тіл білімі саласындағы жақын пәндердің өзара бірігуі, яғни бір-бірімен тығыз байланысы. Тіл білімінде де пәнаралық байланыстың маңызы өте зор. Лингвистика салаларының өзара тығыз байланыста болуы оны одан әрі дамытып, қалыптасуына маңызды әсер етеді. Интегративті бағыт функционалды теорияның бір бөлігі ретінде қызмет етеді. Фонетика, лексика, морфология, синтаксистің сөзжасаммен интегративтілік негізінде коммуникативті, когнитивті-коммуникативтілік қатынас орнатуға ықпалы бар деп есептейміз. Бұл ретте интеграцияға бет бұруға үлкен бір себеп тіл білімінің жұмсалымдығында, яғни функциялық бағытқа бет бұруымен де тығыз қарым-қатынаста екендігін байқауға болады.

Қазақ тілінің сөзжасам жүйесі тіл білімінің барлық салаларымен де тығыз байланысты екені белгілі. Өйткені бұл сөзжасамның негізгі зерттеу нысанының сөз, лексикалық бірлік туғызу үрдісі болуымен түсіндіріледі.

Сөзжасамның тілдің басқа салаларымен, деңгейлерімен (лексикамен, грамматикамен) байланысы және өзіндік ерекшелігі бар. Қазақ тіл білімінде сөзжасам 80-жылдарға дейін дербес сала болып танылмағандықтан, теориялық негіздемелердің араласып жүруі: сөзжасамға қатысты сұрақтар лексикология, морфология шеңберінде қарастырылғаны белгілі, тіпті сөзжасам сипаты, оның жүйесі белгілі бір сөз табы ыңғайында баяндалды. Яғни, С. Исаев терминімен айтсақ, сөз бойындағы семантикалық сипатта, грамматикалық сипатта бір-бірімен араласып, арадағы тілдік қабат шекарасы, олардың мәні бұзылып, ерекшеліктері сараланбай, айқындалмай келді [1, 236 б.].

Қосымшалардың түбірге жалғануы морфонология құбылысы жағынан сөзжасам фонетикаға, оның заңдылықтарына сүйенеді, туынды сөздерді оның құрамындағы қосымшалардың мағыналық өзгерісі, дамуы тұрғысынан сөз еткенде, тарихи грамматикамен ұштасып жатады.

Зерттеудің міндеті. Мақалада мынадай міндеттер алға қойылды:

- тіл біліміндегі интеграция ұғымына шолу жасау;
- қазақ тілі сөзжасам саласының фонетикамен байланысын, ерекшелігін айқындау;
- түрлі фонетикалық құбылыстардың сөзжасамдық мағынаға әсерін қарастыру.

Зерттеу жұмысының мақсаты. Қазақ тіл білімінде, оның ішінде сөзжасамда ерекше көңіл бөлініп, тыңғылықты зерттеулерді қажет етіп жүрген мәселелердің бірі – оның теориясының өзге ғылым салаларымен байланысын зерттей отырып, даму ерекшелігін, тілдік деңгейде алар орны мен қосар үлесін талдап, сараптау болып отыр.

Дыбыс сәйкестіктерінің морфонология саласына тән үлес салмағы мен сөзжасамдық мағынаға тән қызметіне, фонетика-семантикалық тәсілдің сөзжасамдық мағына туғытудағы маңызына назар аудару.

Ғылыми тұжырымның талдануы. Жалпы сөзжасамның тіл білімінің салаларымен байланысы, ерекшелігі мәселесі ХХ ғасырдың сексенінші жылдарынан бастап қана ғалымдардың еңбектерінде қарастырыла бастады. Оның себебі сөзжасамның аталмыш кезеңде жеке сала ретінде танылуымен байланысты болды. Академик Ә.Қайдаровтың «Структура односложных корней и основ в казахском языке», Е.З. Қажыбековтың «Глагольно-именная корреляция гомогенных корней в тюркских языках (явление синкретизма)», М. Томановтың «Қазақ тілінің тарихи грамматикасы», Ж.А. Манкеева мен Н.И. Букетованың «Реликтовая корневая морфема как языковая универсалия» еңбектерінде фонетикалық құбылыстардың сөз мағынасына әсері қарастырылған.

Ғалым К.Ш. Құсайыновтың «Звукоизобразительность в казахском языке» атты еңбегінде дыбыс бейнелеуіш негіздердің фонетикалық құрылысы, морфологиялық құрамы, түбір элементтердің дыбыс бейнелеуіш қызметі, ондағы метатеза, варианттылық құбылыстары жан-жақты қарастырылған [23].

Қазақ тілінің фономорфологиялық құрылысын тарихи тұрғыдан сараптау мәселесін қарастырған ғалым А. Ысқақов **-қан (қал-қан)** аффиксінің шығу тегіне қатысты былай деп жазады: «...**-қан (қал-қан)** аффиксінің **-қа** бөлшегі бірінші кезекте туған да, кейін оған екінші кезекте шыққан **-н** аффиксі қосылу нәтижесінде пайда болған...» [2, 117 б.].

Жұрнақтардың дыбыстық варианттары бар екені белгілі, варианты жоқ, вариантсыз аз ғана, біздер оларды буын үндестігіне бағынбайтын жұрнақтар деп танымыз. Ал алломорфтар (альтернаттар), морфонология заңдылығына бағынады, ол түркі тілдерінде түрлі-түрлі болып кездеседі, мысалы кейбір тілдерде қосымша варианттары аз, бірде көп. Сөзжасам жұрнақтарының варианттылығы, сөз жоқ, фонетикалық заңдылықтарды басшылыққа алады. Оларда алломорфтардың болуы сөзжасамды фонетика, морфологиямен байланыстырады.

Соның негізінде фонетикамен байланысы, дыбыстардың сәйкестігі тіл дамуы барысында жаңа сөз жасауға алып келеді. Дауысты және дауыссыз дыбыстардың сәйкесуі туралы айтылған ғылыми пікірлер жеткілікті. Олардың сәйкесуі негізінде жаңа атау пайда болып, туынды сөз жасалады. Сондықтан сөзжасам мен фонетика тығыз байланыста қарастырылады. Тек олардың қай аспектіде, қай қырынан қарастырылуына аса мән беріледі. Дәстүрлі, құрылымдық грамматика негізінде бөлінген тіл білімінің салалары бір-бірінен мүлде ерекше болып, алшақтап кете алмайды. Өйткені, негізгі зерттеу нысаны сөз болғандықтан, оның дыбыстық жағы, құрамы, жасалуы, тіркесуі, ойды білдіруі бір-бірімен тығыз қарым-қатынаста ғана анықталады. Тіл білімі салаларының бір-бірімен тығыз байланыстылығы тілдің кешенді жүйелілігінің тағы бір айғағы.

А.Салқынбай пікірінше, сөзжасам мен фонетиканың байланысы сөз мағыналарын айқындаудағы дыбыс өзгерістерінің болуы арқылы көрінеді. Дыбыстардың сәйкесуі арқылы да сөз мәні мен мағынасының өзгеретіні, әсіресе, тілдің тарихи дамуын зерделегенде жақсы аңғарылады. Зат немесе құбылыс туралы ұғымның дамуы сөз мағыналарының жіктелуіне әкелетіні анық. Бір ұғымның әртүрлі сипатта өзгере дамуын белгілеп, жаңа мағына туғызуда аллофондық дыбыстар келе-келе жеке фонемалық деңгейге көтерілген немесе сәйкес дыбыстарға жіктеле дамыған. Осыған байланысты тілде дыбыстар сәйкестігі нәтижесінде жаңа атаулар пайда болған. Бұл – сөзжасамның зерттеу нысанына айналатын күрделі теориялық мәселелерінің бірі [3, 29 б.].

Жалпы фонетиканың зерттеу нысаны дыбыстар, олардың жүйелілігі мен қолданылу ерекшеліктері, заңдылықтары болса, дыбыстардың қыр-сыры, жасалуы, артикуляциялық ерекшеліктері мен қолданылу заңдылықтары сөзге тікелей байланысты, сөз арқылы, сөздер құрамында ғана олар толық көрінетіндігін білеміз. Жеке дыбысты айтқаннан, оның барлық сипаты толық айқындала бермейтіндіктен, сөздің бар сипаты оның қолданысында, сөйлем ішінде айқындалатыны сияқты дыбыстардың да бар қасиеті сөз құрамында қолданылу арқылы айқындалады. Осы ретте жаңа сөздің жасалуы сөзжасамның белгілі бір амал-тәсілдері арқылы жүзеге асатындығын ескере отырып, фонетика мен сөзжасамның байланысын толығырақ қарастырсақ.

Сөзжасам деңгейіне қатысты кейбір еңбектерде фонетика-семантикалық тәсіл де қарастырылып жүр. Бұған қатысты ғалым А.Салқынбай тілдің дамуында этимон түбірлердің өзгеруі, мағынаның жіктелуі, дыбыстардың тектес және әртектес сәйкестіктерінің даралануымен байланысты болған сөз мағынасының семантикалық дамуы, синонимдік, антонимдік мәндердің пайда болуы, дауысты және дауыссыз дыбыстардың жіктелуімен

сәйкес жүргендігін, жаңа ұғымды атау үшін тілдегі бар тұлғаларды тиімді пайдаланып, оның мағыналық және тұлғалық сипатын өзгерте қолдануды тілдегі номинация заңдылығы арқылы түсіндіруге болатындығын және дыбыстардың жіктелуі мен сәйкестенуі арқылы жасалған сөзжасамның бұл түрі сөзжасамдық мағына туғызудың негізі болғандығын айта келе, сөзжасамның көне тәсілі бірі – фонетика-семантикалық тәсіл деп таниды [4, 19 б.].

Сөз құрамындағы тарихи фонетикалық өзгерістер екі түрлі жағдайда өмір сүреді. Бірінші жағдайда сөздер түрліше дыбысталып, қолданыста олардың ішкі семантикасына, мағыналық дамуына өзгеріс енбей, бастапқы мағынасынан ажырамайды. Екінші жағдайда дыбыстық өзгерулер сөз мағынасының өзгеруіне жағдай жасайды, олардың мағынасының өзгеріп, бұрынғы мағынасының өзегін сақтай отырып, жаңа атаудың туындауына себепші болады. Мұндай дыбыстық өзгерулер арқылы туындаған сөздер тіл білімінде фонетикалық тәсіл арқылы сөз туындату деп аталып жүр.

Татар тілін зерттеуші ғалым Ф.А. Ганиев сөзжасамға қатысты еңбегінде фонетика заңдылықтары арқылы сөздің жасалуын «фонетическое словообразование» деп атайды. Жаңа сөз жасаудың бір жолы фонетикалық тәсіл деп көрсетеді [5, 41 б.]. Ғалымдар арасында дыбыс өзгерістері арқылы туындаған жаңа сөздерді сөзжасам саласына тән заңдылықпен түсіндіріп, фонетика-семантикалық тәсіл деп атап жүргендері де (А. Салқынбай) бар. Яғни, сөзжасам саласына қатысты ғалымдар пікірін саралай келсек, дыбыс өзгерістері арқылы да туынды мағына жасалады.

Ғалым А.Салқынбай дыбыс сәйкестіктері арқылы туынды мағына жасалатындығын фонетика-семантикалық тәсілдің басты нысаны деп есептейді. Жалпы адамзат тіліндегі сөзжасам үрдісін бір не екі-үш түбір сөз арқылы анықтау мүмкін емес екендігіне де назар аудартады. Ғалымның тұжырымдауы бойынша, себепші негіз жаңадан пайда болатын туынды сөз мағынасын негіздейді. Аналогиялық, абстракциялық, ассоциативтік, мотивациялық заңдылықтар негізінде сөз мағынасы өзгеріске түседі, осыған сәйкес фонетика-семантикалық сөзжасамда көпмағыналы, синоним, антоним сөздердің мағыналары қалыптасады. Сонымен қатар дыбыс сәйкестіктері «сөзжасамдық қалыптар» деген атаумен аталып, олардың сөзжасамдық мағынаға қатыстылығы тұрғысынан тұжырымдалады. Мәселен, **р-з** сөзжасамдық қалыбында мынадай мысалдар кездеседі: көз-көр, аз-арық, боз-бор, тіз-тер, таза-тара, өгіз-өкір, езу-еру, семіз-семір т.б. **б-м** - береке-мереке, бол-мол, бат-мат; **қ-й**-жоқ-жой, тоқ-той, соқ-сой, бақ-бай, жақ-жай т.б.

Дыбыс сәйкестіктерінің мынадай қызметтеріне ерекше тоқталады:

- 1) Түркі тілдерінің ерекше халықтық тіл ретінде жіктелуіне әсер етті.
- 2) Қазақ тіліндегі сөздер тұлғалық жағынан өзгеріске түсіп дамыды.
- 3) Қазақ тілінің сөздік құрамы жаңа мағыналы туынды сөздермен байыды.
- 4) Сөз таптарының жіктелуіне себеп болды.

Сонымен қатар ғалым «тарихи тіл дамуы барысында дыбыстар өз кезегінде тек аллофон ретінде жұмсала келе, бірте-бірте мағынасын өзгертушілік қабілетіне ие болып, фонема сипатында қалыптасқан. Дыбыстардың сандық және сапалық жағынан өсуінің басты себебі – жаңа мағыналы туынды сөз жасау қабілеті. Дыбыстардың өзгеруі тек сөзжасамдық мағына жасау қажеттілігіне негізделеді», – деп тұжырымдайды [4, 173 б.].

Диахрондық аспектіде көпмағыналы сөздердің екіншілік мағынасын туғызатын кей фонетика-семантикалық сыңарлардың көрінісін былайша көрсетеді:

- қ-й;** жоқ-жой, тоқ-той, соқ-сой;
- р-з;** көр-көз, ар-аз, бор-боз;
- н-й;** күн-күй, қан (дай)-қай (да)
- қ-с;** құла-сұла, қырыл-сырыл, қылт-сылт
- р-и;** тіре-тая, қыр-қый, жар-жай;
- н-ң;** тон-тоң, қон-қоң;
- т-й;** жат-жай, қатты-қайсар, құты-күй, жұт-жой.

Ғалым мұндай тұлғалардың ішкі семантикалық құрылымы бір-біріне жақын, бір денотаттың әртүрлі қасиеті мен сипатын айқындайтындығын былайша көрсетеді. Мысалы, **көз** – бір денотаттың атауы, **көр** - сол денотаттың қасиеті, қимылы. Демек, сөздердің мағыналық тектестігі анық. Бұл тектестік, бірлік туынды сөздерді жасап тұрған себепші негіздің мағынасы арқылы, яғни этимон түбірдің өзек семасы арқылы берілетіндігін дәлелдейді. «Көрсетілген сөздердегі генетика-семантикалық мағына мен тұлға ортақ. Ал зат есім, етістік деп топқа бөлініп, әртүрлі грамматикалық категориялармен түрленуі – жаңа сөз туындағанының айғағы, көрінісі» деген тұжырым жасайды [4, 78-80 б.].

Л.Бегалиеваның «Синонимдік қатарлардың жасалуы және когнитивтік мәні» атты докторлық диссертациясында зат есімді синонимдік қатарлардың фонетика-семантикалық тәсіл арқылы жасалуын, фонетика-семантикалық тәсілдің сөзжасамға қатыстылығын дәйектейді. Фонетикалық өзгеріске түскен кейбір сөздер өз кезеңінде бір ұғымның екі түрлі қырын атағанымен, қазіргі тілімізде олардың арасында стильдік айырмашылықтың бар екендігін айтады. Мысалы, **нысан**, **нышан** сөздеріне қатысты тұжырымын ғалым былайша дәйектейді: «нышан, нысан. Заттың белгісі. Белгілі бір заттың, құбылыстың негізгі нүктесін айқындауда, сонымен бірге басты белгі мағынасында да жұмсалады. Мысалы, ағаштың алғашқы берген жемісін нышан деп атайды. Сонымен бірге ұлтымызда Нышанбай, Нышанкүл, Нышаналы, Нысаналы деген есімдер де ол баланың белгісі бар боп туылғандығынан хабар береді. Бұл жағдайда қазақтар нысаналы болып туылыпты немесе нышаналы болып туылыпты деп айтып жатады. Міне, осының өзінен-ақ нысан мен нышан сөздерінің мағыналас екендігін айқындауға болады», – дейді ғалым [6, 24 б.]. Осындай мысалдарды келтіре отырып, фонетика-семантикалық тәсіл арқылы жасалған туынды сөздердің уәждеделуінде олардың ұғымдық ұқсастықтарының болуы әсер етеді деп дәлелдейді. Демек, уәждеме теориясы фонетика-семантикалық тәсіл арқылы жасалған туынды сөздерді зерделеуде көп мүмкіндіктерді ашуға ықпал етеді.

Ғалым К.Аханов мұндай өлі түбірлер құрамындағы өлі жұрнақтардың пайда болуы сіңісу құбылысының нәтижесі деп түсіндіреді. Қырғыз тіл білімінің маманы Б.М.Юнусалиевтің (**жан**, **жақ** етістіктерінің түбірі – **жа**, ал **жақ** етістігінің құрамындағы **-қ** – сабақты етістік тудыратын жұрнақ, **жан** – етістігінің құрамындағы **-н** салт етістік тудыратын жұрнақ) пікірін басшылыққа ала отырып, жан мен жақтың құрамындағы **жа**-ны көне түбір ретінде таниды. Ал бұлардың құрамындағы **-қ** және **-н** аффикстерін алғашқы түбірге әбден сіңісіп кеткен, бұл қосымшалар бүгінде аффикстер ретінде қаралмайтындығын ескере отырып, түбір мен жұрнақтың бір-біріне кірігуін сіңісу құбылысының нәтижесі деп таныған. Сонымен қатар ғалым К.Аханов мүшеленуге келмейтін, әрқайсысы бөлініп-жарылмайтын өлі түбірлерді (бүлін, бүлік, бүлдір, бүліншілік, сүмек, сүмірейген, сүмелек, жалаң, жалғыз, түтін, түтік, ояу, оят, оян т.б.) «сіңіскен түбірлер», – деп таниды [7, 27 б.].

Ж.Тектіғұл «Қазақ тіліндегі түркі негізді есім қосымшалардың тарихи дамуы» атты докторлық диссертациясында дыбыстық алмасулар мен метатезалық құбылыстардың қосымшаларды тарихи жағынан қалыптастырудағы рөлін қарастыра келе, мынадай тұжырым жасайды: «Қорыта айтқанда, түркі тілдерінің тарихындағы дыбыстық өзгерістердің бағыты, әрі дыбыстық сәйкесімдер тізбегі көптеген сөз тудырушы, сөз түрлендіруші қосымшалардың дені өте ежелгі тұлғалардың түрлі дыбыстық алмасулары нәтижесінде қалыптасқан деген пікір түйеміз» [8, 19 б.].

Қосымша морфемалардың, сөзжасамдық жұрнақтардың құрамын тануға, морфология құбылысына қатысты қазіргі қазақ тіл білімінде даулы, толық зерттеуді керек ететін мәселелер де бар. Мысалы, **-ымпаз**, **-імпаз**, **-мпаз**, **-паз** жұрнақтарының құрамын анықтау- да, оны тілдік терминмен атауда ғалымдар арасында кереғар пікірлер орын алған. Ғалым А. Ысқақов **-ымпаз**, **-імпаз**, **-мпаз** жұрнақтарын әр түрлі (зат есім, етістік) сөз тап-

тарынан сын есім жасайтын екі жеке жұрнақ ретінде қарастырса [9, 176 б.], А. Айғабылұлы **-ымпаз, -імпаз, -мпаз** жұрнағының құрамындағы **-м, -ым, -ім** дыбыстарын сөз ішіндегі қыстырма дыбыстарға (әлде субморфқа) жатқызылуға тиісті деп санайды [10, 36 б.].

Қазақ тіліндегі араб-парсы кірме сөздерін зерттеген ғалым Л. Рүстемов **-ымпаз, -імпаз, -мпаз, -паз** жұрнақтары жайында былай деп жазады: «Мұның негізі парсы тіліндегі **бахтән** («ойнау, ұтылу, сурет салу») болып табылады. **«баз»** парсы тілінде жұрнақ рөлін атқармайды, ал қазақ тілінде ол өте өнімді аффикстік морфема ретінде әрекет етеді» [11, 130-131 б.].

-ымпаз, -імпаз, -мпаз, -паз жұрнақтарына қатысты жоғарыда айтылған пікірлерді саралап, мынадай тұжырым жасалды: біріншіден, бұл жұрнақтар **білімпаз, келісімпаз** сияқты туынды сөздердің құрамында келгенде, **-ым+паз, -ім+паз** деп бөлшектеуге көнгенімен, **қыдырымпаз, жасампаз, көнімпаз, жеңімпаз, сұрампаз** т.б. сөздердің құрамында келгенде, **-ым+паз, -м+паз** түрінде бөлшектенбейді. Демек, мұндағы **-ым, -ім, -м** – қыстырма дыбыстар емес, екі жеке компоненттерге ажыратылмайтын біртұтас жұрнақ. Екіншіден, аталмыш жұрнақтар екі түрлі (мысалы, өнерпаз, әнпаз, күйпаз дегенде зат есімдерге жалғанса, көнімпаз, жеңімпаз т.с.с. сөздердің құрамында етістіктерге жалғанып тұр) сөз табына жалғанғанымен, олардың қатысуымен жасалған туынды сөздер бір лексика-семантикалық топ құрайды, яғни екеуі де туынды зат есім мен сын есім жасайды. Осы айтылған тұжырымдарға сүйене отыра, **-ымпаз, -імпаз, -мпаз, -паз** жұрнақтары екі түрлі жұрнақ емес, тілімізде атқаратын қызметі бір жұрнақ деп танылды. **-паз** жұрнағының есім сөз таптарынан болған сөздерге ешбір дәнекерсіз жалғанып, ал етістік түбірлерге тікелей жалғанбай, дәнекер арқылы жалғануын жұрнақтың тек есім сөз таптарына ғана жалғанатын ерекшелігімен түсіндіруге болатын сияқты.

Зерттеу әдістері. Зерттеу барысында сипаттау, жүйелеу, талдау, салыстыру, жинақтау әдістері қолданылды.

Нәтижесі, талқылануы. Мақала 2017 жылдың 29 желтоқсанында өткен қазақ тіл білімі кафедрасының мәжілісінде талқыланып, баспаға ұсынылды.

Қорытынды. Қорытындылап айтқанда, ғылымның дифференциациялық сипатын зерттеу қандай маңызды болса, оның интегративтік қырын зерделеу, қарастыру да соншалықты маңызды. Интегративтік бағыттың өзектілігі бір жағынан, білімді гуманизациялау үрдісімен, ал екінші жағынан, қазіргі қоғам талабына сай ғылымның, техниканың және өндірістің интегративті сипатымен анықталады. Мұндай интегративті қызмет зерттелетін объект жөнінде толық сипат бере алады. Қазіргі жаһандану кезеңінде қоғамның әр саласында болып жатқан құбылыстар мен жаңалықтар, өзгерістер тіл біліміне де өз ықпалын тигізуде. Қазіргі қазақ тіл білімінде түбірлі өзгерістер, жаңа зерттеу бағыттарына бет бұру, заманауи әдіс-тәсілдерді қолдану сияқты мәселелер өз шешімін табуды қажет етеді. Сөзжасам саласына қатысты ғалымдардың пікірін саралай келсек, дыбыс өзгерістері арқылы да туынды мағына жасалады. Тілдік фактілер өлі түбірлер бірен-саран ғана емес, бір алуан сөздердің құрамында өмір сүріп отырғандығын ескеретін болсақ, өлі түбірлердің сөз тудыру қабілетін зерттеу арқылы ғана олардың жаңа сөз жасау процесіндегі қызметін де тани аламыз.

Қосымшалардың дыбыстық варианттары фонетикалық заңдылықтар негізінде де қалыптасады. Осы орайда кей дыбыстардың сәйкесуі нәтижесінде жаңа сөз жасау мүмкіндігі де молынан кездеседі. Сөзжасам – атау жасау үрдісі болғандықтан, ол фонетика саласынан ерекшелене тұра, ортақ бірліктері арқылы бірігіп, тұтастықта қарала келіп, интегративтік тұрғыдан алғанда кез келген тілдік жүйенің жаңа сөз жасау үрдісі, дәстүрі ортақ заңдылықтың бар екенін көрсетеді. Әрине, сөзжасам мен фонетиканы тұтастықта

алып қарауда жоғарыда айтып өткеніміздей, фонетикалық тәсілге жүгіне отырып қарастырудың да маңызы зор. Сөз ішінде, түбір мен жұрнақтың, түбір мен түбірдің арасында болатын әртүрлі фонетикалық құбылыстардың әсерінен сөздің жаңа мағыналық сипатқа ие болуы немесе басқа сөз табына ауысуы сияқты процестердің нәтижесінде тілімізде өзгерістер болады. Сөзжасам құбылыстарын тарихи тұрғыда диахронды аспектіден тыс алып қарастыру да мүмкін емес. Қазақ тіл білімінде синкретизм нәтижесінде етістік – есім т.с.с. негіздердің абсолюттік омонимдік жұбы (мәселен, тоз – «шаң», тоз – «тозу» т.б.) және жалпы этимологиялық қарым-қатынастағы абсолюттік негіздер. (мысалы: жой – «жоқ қылу, жою; жоқ – «жоқ» т.б.) пайда болған. Синкретті түбірлердің екінші тобын академик Ә.Қайдар «жасырын синкретизм» деп атаған.

Мақалада алға қойылған мынадай міндеттер орындалды:

- тіл біліміндегі интеграция ұғымына шолу жасалды;
- қазақ тілі сөзжасам саласының фонетикамен байланысы, ерекшелігі айқындалды;
- түрлі фонетикалық құбылыстардың сөзжасамдық мағынаға әсері қарастырылды.

Сонымен қатар қазақ тіл білімінде, оның ішінде сөзжасамда ерекше көңіл бөлініп, тыңғылықты зерттеулерді қажет етіп жүрген мәселелердің бірі - оның теориясының өзге ғылым салаларымен байланысын зерттей отырып, даму ерекшелігін, тілдік деңгейде алар орны мен қосар үлесін талдап, сараптау, дыбыс сәйкестіктерінің морфонология саласына тән үлес салмағы мен сөзжасамдық мағынаға тән қызметіне, фонетика-семантикалық тәсіл сөзжасамдық мағына туғызудағы маңызына назар аудару мақсаты жүзеге асырылды.

Сөзжасамның фонетикамен байланысын зерттеу тіл білімінің аталмыш салаларын диахрондық та, синхрондық та тұрғыдан зерделеуге келіп саяды, содан бастау алады. Мақала көлемінде қарастырылып отырған мәселенің ауқымы кең, өзекті.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Исаев С. Қазіргі қазақ тіліндегі сөздердің грамматикалық сипаты. – Алматы: Рауан, 1998. – 304 б.
- 2 Ысқақов А. Қазақ тілінің фонеморфологиялық құрылысын тарихи тұрғыдан сараптау. – Алматы: Ы.Алтынсарин атындағы Қазақтың білім академиясының Республикалық баспа кабинеті, 1999, №5.
- 3 Салқынбай А. Қазақ тілі сөзжасамы: Оқу-әдістемелік кешен. – Алматы: Қазақ университеті, 2007. – 192 б.
- 4 Салқынбай А. Тарихи сөзжасам (семантикалық аспект). Монография. – Алматы: Қазақ университеті, 1999. – 309 б.
- 5 Ганиев Ф. Современный татарский литературный язык: суффиксальное и фонетическое словообразование. – Казань. Дом печати, 2005. – с. 360.
- 6 Бегалиева Л.Б. Синонимдік қатарлардың жасалуы және когнитивтік мәні (зат атаулары бойынша): филология ғылымдарының кандидаты ... диссертациясының авторефераты. – Алматы: Ғылым, 2010. – 26 б.
- 7 Аханов К. Грамматика теориясының негіздері: оқу құралы. – Алматы: Өлке, 2010. – 240 б.
- 8 Тектіғұл Ж.О. Қазақ тіліндегі түркі негізді есім қосымшалардың тарихи дамуы: филол. ғыл. док. ... автореф. – Алматы: Ғылым, 2003. – 39 б.
- 9 Ысқақов А. Қазіргі қазақ тілі. – Алматы: Ана тілі, 1991. – 384 б.
- 10 Айғабылұлы А. Қазақ тілі морфонологиясы: филол. ғыл. д-ры. ...автореф. – Алматы. 1997. – 51 б.
- 11 Рүстемов Л.З. Қазіргі қазақ тіліндегі араб-парсы кірме сөздері. – Алматы: Ғылым, 1982. – 160 б.

С.С. Шокабаева

Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан

О связи словообразования с фонетикой

Аннотация. Присоединение аффиксов к корню по части морфологии основано на фонетике, ее законах и производных словах и связано с исторической грамматикой в том случае, когда дело доходит до значимых изменений в содержании ее приложений. Новые наименования появляются на основе соответствия гласных и согласных звуков, а также проявляются через звуковые эффекты. Изменения в звуке позволяют изменить смысл слова и сохранить ядро их предыдущего значения, что приводит к новому образованию. Так называемые звуковые эффекты относятся к фонетическим методам словообразования. В статье рассматривается связь фонетики с словообразованием современного казахского языка. Особое внимание обращается на то, что в словообразование, его научных и теоретических основах, вовлечены различные фонетические и фонологические явления.

Ключевые слова: связь словообразования с фонетикой, новые производные слова, фонетические, фонологические, морфологические явления, соответствие звуков.

S.S. Shokabayeva

L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

Connection of word-formation with phones

Abstract. Adding of affixes to the root for morphology is based on phonetics, its laws and derived words, and is associated with historical grammar when it comes to meaningful changes in the content of its applications. New names appear on the basis of the matching of vowels and consonants, and also appear through sound effects. Changes in sound allow to change the meaning of the word and save the kernel of their previous value, which leads to a new formation. The so-called sound effects are referred to phonetic methods of word formation. The article discusses the connection between phonetics and the word-formation of the modern Kazakh language. Particular attention is drawn to the fact that various phonetic and phonological phenomena are involved in word formation, its scientific and theoretical bases.

Key words: the connection of word-formation with phonetics, new derived words, phonetic, phonological, morphological phenomena, correspondence of sounds.

References

- 1 Isaev S. Qazirgi qazaq tilindegi sozderdin grammatikalyq sipaty [Grammatical character of modern Kazakh words]. (Rayan, Almaty, 1998. S. 304). [in Kazakh]
- 2 Ysqaqov A. Qazaq tilinin fonomorfologialyq qurylysyn tarihi turgydan saraptay [Historical analysis of the phonomorfological structure of the Kazakh language] (Republican Publishing House of the Altynsarin Kazakh Academy of Education, Almaty, 1999 №5). [in Kazakh]
- 3 Salqynbai A. Qazaq tili soszhasamy: Oqy-adistemelik keshen [Word formation of the Kazakh language: Training and methodology complex] (Kazakh University, Almaty, 2007). [in Kazakh]
- 4 Salqynbai A. Tarikhi soszhasam (semantikalyq aspekt). Monografia [Historical word formation (the semantic aspect). Monograph] (Kazakh University, Almaty, 1999. S. 309). [in Kazakh]
- 5 Ganiev F. Sovremennyi tatarski literaturnyi iazyk: suffiksialnoe i foneticeskoe slovoobrazovanie [Modern Tatar Literary Language: Suffix and Phonetic Word Formation]. (House of Printing, Kazan, 2005. S. 360). [in Russian]
- 6 Begalieva L.B. Sinonimdik qatarlardyn zhasalyu zhane kognitivtik mani (zat ataulary boiynsha). Kandidaty diss.avtoreferaty [Creation and cognitive significance of synonyms (by substance). Kandidat thesis]. (Gylym, Almaty, 2010. s. 26). [in Kazakh]
- 7 Ahanov K. Grammatika teoriasynyn negizderi: oqu quraly [Fundamentals of Grammar Theory: tutorial] (Ulke, Almaty, 2010. S. 240). [in Kazakh]

8 Tektigul Zh.O. Qazaq tilindegi turki negizdi esim qosymshalardyn tarihi damuy. Dok. diss. avtoref [Historical development of Turkic-based names in Kazakh language. Dok. thesis].

(Science, Almaty, 2003. 39 p. [in Kazakh]

9 Ysqaqov A. Qazirgi qazaq tili [Modern Kazakh language] (Native language, Almaty, 1991).

10. Aigabulylu A. Qazaq tili morfonologiasu. Doktor diss. [Morphology in the Kazakh language. Doktor thesis]. Almaty, 1997. s. 51). [in Kazakh]

11 Rystemov L.Z. Qazirgi qazaq tilindegi arab-parsu kirme sozderi [Arabic-Persian input words in the modern Kazakh language]. (Science, Almaty, 1982. s. 160). [in Kazakh]

Автор туралы мәлімет:

Шоқабәева С.С.- филология ғылымдарының кандидаты, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің қазақ тілі кафедрасының доценті.

Shokabaeva S.- Candidate of Philology, Department of Kazakh Linguistics of the Philological Faculty of the Eurasian National University L.N. Gumilev.

**«Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы.
Филология сериясы» журналында мақала жариялау ережесі**

1. **Журналдың мақсаты.** Әдебиеттану және тілтану саласындағы ғылыми зерттеу нәтижелерін, филология ғылымының өзекті мәселелерін, тіл және әдебиет саласындағы оқыту әдістемесін, ғылыми конференцияның мағыналы материалдарын, библиографиялық шолу мен сыни тақырыптағы ғылыми құндылығы бар, мұқият тексеруден өткен материалдарды жариялау.

2. **Журналда мақала жариялаушы автор** мақаланың қол қойылған 1 дана қағаз нұсқасын Ғылыми басылымдар бөліміне (редакцияға, мекенжайы: 010008, Қазақстан Республикасы, Астана қаласы, Қ. Сәтпаев көшесі, 2, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Бас ғимарат, 408 кабинет) және **vest_phil@enu.kz** электрондық пошталарына **Word** форматындағы нұсқаларын жіберу қажет. Мақала мәтінінің қағаз нұсқасы мен электронды нұсқалары бірдей болулары қажет.

Мақалалар қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде қабылданады.

3. Автордың қолжазбаны редакцияға жіберуі мақаланың Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің хабаршысында басуға келісімін, шетел тіліне аударылып қайта басылуына келісімін білдіреді. Автор мақаланы редакцияға жіберу арқылы автор туралы мәліметтің дұрыстығына, мақала көшірілмегендігіне (плагиаттың жоқтығына) және басқа да заңсыз көшірмелердің жоқтығына кепілдеме береді.

4. **Мақаланың көлемі** 8 беттен кем болмауы және 16 беттен аспауға тиіс.

5. **Мақаланың құрылымы:** (қағаз беті - **A4**, кітап сұлбасында, беттеу жолы бар жағынан – 20 мм. Шрифт: **Times New Roman** - нұсқасында, әріптің көлемі (кегель) - **14**);

6. **ГТАМР** <http://grnti.ru/> - бірінші жолдың сол жақтауында;

Автор(лар)дың аты-жөні – жолдың ортасында, қою кіші әріппен жазылады;

Мекеменің толық атауы, қаласы, мемлекеті (егер авторлар әртүрлі мекемеде жұмыс істейтін болса, онда әр автордың жұмыс орны қасында курсивпен жазылуы керек) – жолдың ортасында;

Автор(лар)дың **E-mail-ы** – жақша ішінде, курсивпен, жолдың ортасында;

Мақала атауы – жолдың ортасында, жартылай қою кіші әріппен жазылады;

Аңдатпа - 100-200 сөз; формуласыз, мақаланың атауын мейлінше қайталамауы қажет; әдебиеттерге сілтемелер болмауы қажет; мақаланың құрылысын (**кіріспесі, мақаланың мақсаты мен міндеттері, қарастырылып отырған сұрақтың зерттеу әдістері, нәтижелері мен талқылаулары, қорытындысы**) сақтай отырып, мақаланың қысқаша мазмұны берілуі қажет.

Түйін сөздер (6-8 сөз немесе сөз тіркесі) - Түйін сөздер мақала мазмұнын ашатын, мейлінше мақала атауы мен аннотациядағы сөздерді қайталамай, мақала мазмұнындағы көп кездесетін сөздерді қолдану қажет. Сонымен қатар, ақпараттық-ізвестіру жүйелерінде мақаланы жеңіл табуға мүмкіндік беретін ғылым салаларының терминдерін қолдану қажет.

Негізгі мәтін мақаланың мақсаты, міндеттері, қарастырылып отырған сұрақтың тарихы, зерттеу әдістері, нәтижелер/талқылау, қорытынды бөлімдерін қамтуы қажет – жола-ралық интервал - 1, азат жол «қызыл жолдан» - 1,25см, беттеу жолағы – еніне сай жасалады. Таблица, суреттер – аталғаннан кейін орналастырылады. Әр таблица, сурет қасында оның аталуы болу қажет. Сурет айқын әрі сканерден өтпеген болуы керек.

Мақаладағы формулалар тек мәтінде оларға сілтеме берілсе ғана нөмірленеді.

Жалпы қолданыста бар аббревиатуралар мен қысқартулардан басқалары міндетті түрде алғаш қолданғанда түсініктеме берілуі қажет.

Қаржылай көмек туралы ақпарат бірінші бетте көрсетіледі.

Әдебиеттер тізімі

Мәтінде әдебиеттерге сілтеме тікжақшаға алынады. Мәтіндегі әдебиеттер тізіміне сілтемелердің нөмірленуі мәтінде қолданылуына қатысты жүргізіледі: мәтінде кездескен әдебиетке алғашқы сілтеме [1, 253 б.] арқылы, екінші сілтеме [2, 182 б.] арқылы т.с.с. жүргізіледі.

Әдебиеттер тізімінде кітаптың жалпы бет көлемі көрсетіледі.

Жарияланбаған еңбектерге сілтемелер жасалмайды. Сонымен қатар, рецензиядан өтпеген басылымдарға да сілтемелер жасалмайды (әдебиеттер тізімін, әдебиеттер тізімінің ағылшынша әзірлеу үлгісін төмендегі мақаланы рәсімдеу үлгісінен қараңыз).

Мақала соңындағы әдебиеттер тізімінен кейін библиографиялық мәліметтер орыс және ағылшын тілінде (егер мақала қазақ тілінде жазылса), қазақ және ағылшын тілінде (егер мақала орыс тілінде жазылса), орыс және қазақ тілінде (егер мақала ағылшын тілінде жазылған болса) беріледі.

Авторлар туралы мәлімет: автордың аты-жөні, ғылыми атағы, қызметі, жұмыс орны, жұмыс орнының мекен-жайы, телефон, e-mail – қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде толтырылады.

7. Қолжазба мұқият тексерілген болуы қажет. Техникалық талаптарға сай келмеген қолжазбалар қайта өңдеуге қайтарылады. Қолжазбаның кейін қайтарылуы, оның журналда басылуына жіберілуін білдірмейді. Редакцияға түскен мақала жабық (анонимді) тексеруге жіберіледі. Барлық рецензиялар авторларға жіберіледі. Автор (рецензент мақаланы түзетуге ұсыныс берген жағдайда) үш күн аралығында қайта қарап, қолжазбаның түзетілген нұсқасын редакцияға қайта жіберуі керек. Рецензент **жарамсыз** деп таныған мақала қайтара қарастырылмайды. Мақаланың түзетілген нұсқасы мен автордың рецензентке жауабы редакцияға жіберіледі.

8. Төлемақы. Басылымға рұқсат етілген мақала авторларына төлем жасау туралы ескертіледі. Төлем көлемі 2018 жылға ЕҰУ қызметкерлері үшін 4500 тенге және басқа ұйым қызметкерлеріне 5500 тенге болып белгіленді.

Рекзивизиттер:

Цеснабанк: КБЕ16
БИН 010140003594
РНН 031400075610
ИИК KZ 91998
ВТВ 0000003104
TSES KZ KA

Положение о рукописях, представляемых в журнал «Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н.Гумилева. Серия Филология»

1. **Цель журнала.** Публикация тщательно отобранных оригинальных научных работ в области литературоведения и языкознания, отражающие актуальные проблемы филологических наук, методы преподавания языка и литературы, а также наиболее значительные материалы научных конференций, библиографические обзоры и рецензии.

2. **Автору, желающему опубликовать статью в журнале** необходимо представить рукопись в твердой копии (распечатанном варианте) в одном экземпляре, подписанном автором в Отдел научных изданий (по адресу: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Сатпаева, 2, Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Учебно-административный корпус, каб. 408) и по e-mail vest_phil@enu.kz. При этом должно быть строго выдержано соответствие между **Word**-файлом и твердой копией.

Язык публикаций: Казахский, русский, английский.

3. Отправление статей в редакцию означает согласие авторов на право Издателя, Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева, издания статей в журнале и переиздания их на любом иностранном языке. Представляя текст работы для публикации в журнале, автор гарантирует правильность всех сведений о себе, отсутствие плагиата и других форм неправомерного заимствования в рукописи, надлежащее оформление всех заимствований текста, таблиц, схем, иллюстраций.

4. **Объем статьи** не должен превышать 16 страниц (от 8 страниц).

5. **Схема построения статьи** (страница – А4, книжная ориентация, поля со всех сторон – 20 мм. Шрифт: тип – Times New Roman, размер (кегель) - 14):

ГРНТИ <http://grnti.ru/> - первая строка, слева

Инициалы и Фамилию автора(ов)- выравнивание по центру, курсив

Полное наименование организации, город, страна (если авторы работают в разных организациях, необходимо поставить одинаковый значок около фамилии автора и соответствующей организации)

E-mail автора(ов) – в скобках курсив

Название статьи – выравнивание по центру полужирным шрифтом

Аннотация (100-200 слов; не должна содержать формулы, по содержанию повторять название статьи; не должна содержать библиографические ссылки; должна отражать краткое содержание статьи, сохраняя структуру статьи – введение, постановка задачи, цели, история, методы исследования, результаты/обсуждение, заключение/выводы).

Ключевые слова (6-8 слов/словосочетаний).

Ключевые слова должны отражать основное содержание статьи, использовать термины из текста статьи, а также термины, определяющие предметную область и включающие другие важные понятия, позволяющие облегчить и расширить возможности нахождения статьи средствами информационно-поисковой системы).

Основной текст статьи должен содержать введение, постановку задачи, цели, историю, методы исследования, результаты/обсуждение, заключение/выводы – межстрочный интервал – 1, отступ «красной строки» -1,25 см, выравнивание по ширине.

Таблицы, рисунки необходимо располагать после упоминания. С каждой иллюстрацией должна следовать надпись. Рисунки должны быть четкими, чистыми, несканированными. В статье нумеруются лишь те формулы, на которые по тексту есть ссылки.

Все аббревиатуры и сокращения, за исключением заведомо общеизвестных, должны быть расшифрованы при первом употреблении в тексте.

Сведения о финансовой поддержке работы указываются на первой странице в виде сноски.

Список литературы

В тексте ссылки обозначаются в квадратных скобках. Ссылки должны быть пронумерованы строго по порядку упоминания в тексте. Первая ссылка в тексте на литературу должна иметь номер [1, 153 с.], вторая - [2, 185 с.] и т.д. Ссылка на книгу в основном тексте статьи должна сопровождаться указанием использованных страниц (например, [1, 45 с.]). Ссылки на неопубликованные работы не допускаются. Нежелательны ссылки на нецензурируемые издания (примеры описания списка литературы, описания списка литературы на английском языке см. ниже в образце оформления статьи).

В конце статьи, после списка литературы, необходимо указать библиографические данные на русском и английском языках (если статья оформлена на казахском языке), на казахском и английском языках (если статья оформлена на русском языке) и на русском и казахском языках (если статья оформлена на английском языке).

Сведения об авторах: фамилия, имя, отчество, научная степень, должность, место работы, полный служебный адрес, телефон, e-mail – на казахском, русском и английском языках.

6. Рукопись должна быть тщательно выверена. Рукописи, не соответствующие техническим требованиям, будут возвращены на доработку. Возвращение на доработку не означает, что рукопись принята к опубликованию.

7. Работа с электронной корректурой. Статьи, поступившие в Отдел научных изданий (редакция), отправляются на анонимное рецензирование. Все рецензии по статье отправляются автору. Авторам в течение трех дней необходимо отправить корректуру статьи. Статьи, получившие отрицательную рецензию к повторному рассмотрению не принимаются. Исправленные варианты статей и ответ автора рецензенту присылаются в редакцию. Статьи, имеющие положительные рецензии, представляются редколлегии журнала для обсуждения и утверждения для публикации.

Периодичность журнала: 4 раза в год.

8. Оплата. Авторам, получившим положительное заключение к опубликованию необходимо произвести оплату по следующим реквизитам (для сотрудников ЕНУ – 4500 тенге, для сторонних организаций – 5500 тенге):

Реквизиты:

Цеснабанк: КБЕ16
БИН 010140003594
РНН 031400075610
ИИК KZ 91998
ВТВ 0000003104
TSES KZ KA

Provision on articles submitted to the journal “Bulletin of L.N. Gumilyov Eurasian National University. Philology Series”

1. Publication of carefully selected original scientific works in the fields of literary studies, linguistics, reflecting the actual problems of philology, teaching language methods and literature, the most significant materials of scientific conferences, bibliographic summaries and reviews.

2. An author who wishes to publish an article in a journal must submit the article in hard copy (printed version) in one copy, signed by the author to the scientific publication office (at the address: 010008, Republic of Kazakhstan, Astana, Satpayev St., 2. L.N. Gumilyov Eurasian National University, Main Building, room 408) and by e-mail **vest_phil@enu.kz** in Word format. At the same time, the correspondence between Word-version and the hard copy must be strictly maintained.

Language of publications: Kazakh, Russian, English.

3. Submission of articles to the scientific publication office means the authors' consent to the right of the Publisher, L.N. Gumilyov Eurasian National University, to publish articles in the journal and the re-publication of it in any foreign language. Submitting the text of the work for publication in the journal, the author guarantees the correctness of all information about himself, the lack of plagiarism and other forms of improper borrowing in the article, the proper formulation of all borrowings of text, tables, diagrams, illustrations.

4. **The volume of the article** should not exceed 18 pages (from 6 pages).

5. **Structure of the article** (page – A4 format, portrait orientation, page margins on all sides - 20 mm. Font: type - Times New Roman, font size - 14)

GRNTI <http://grnti.ru/> - first line, left

Initials and Surname of the author (s) - center alignment, italics

Full name of the organization, city, country (if the authors work in different organizations, you need to put the same icon next to the name of the author and the corresponding organization) - center alignment, italics

Author's e-mail (s)- in brackets, italics

Article title - center alignment, bold

Abstract (100-200 words, it should not contain a formula, the article title should not repeat in the content, it should not contain bibliographic references, it should reflect the summary of the article, preserving the structure of the article - introduction, problem statement, goals, history, research methods, results /discussion, conclusion).

Key words (6-8 words/word combination. Keywords should reflect the main content of the article, use terms from the article, as well as terms that define the subject area and include other important concepts that make it easier and more convenient to find the article using the information retrieval system).

The main text of the article should contain an introduction, problem statement, goals, history, research methods, results / discussion, conclusion - line spacing - 1, indent of the «red line» -1.25 cm, alignment in width.

Tables, figures should be placed after the mention. Each illustration should be followed by an inscription. Figures should be clear, clean, not scanned.

In the article, only those formulas are numbered, to which the text has references.

All abbreviations, with the exception of those known to be generally known, must be deciphered when first used in the text.

Information on the financial support of the article is indicated on the first page in the form of a footnote.

References

In the text references are indicated in square brackets. References should be numbered strictly in the order of the mention in the text. The first reference in the text to the literature should have the number [1], the second - [2], etc. The reference to the book in the main text of the article should be accompanied by an indication of the pages used (for example, [1, 45 p.]). References to unpublished works are not allowed. Unreasonable references to unreviewed publications (examples of the description of the list of literature, descriptions of the list of literature in English, see below in the sample of article design).

At the end of the article, after the list of references, it is necessary to indicate bibliographic data in Russian and English (if the article is in Kazakh), in Kazakh and English (if the article is in Russian) and in Russian and Kazakh languages (if the article is English language).

Information about authors: surname, name, patronymic, scientific degree, position, place of work, full work address, telephone, e-mail - in Kazakh, Russian and English.

6. The article must be carefully verified. Articles that do not meet technical requirements will be returned for revision. Returning for revision does not mean that the article has been accepted for publication.

7. Work with electronic proofreading. Articles received by the Department of Scientific Publications (editorial office) are sent to anonymous review. All reviews of the article are sent to the author. The authors must send the proof of the article within three days. Articles that receive a negative review for a second review are not accepted. Corrected versions of articles and the author's response to the reviewer are sent to the editorial office. Articles that have positive reviews are submitted to the editorial boards of the journal for discussion and approval for publication.

Periodicity of the journal: 4 times a year.

8. Payment. Authors who have received a positive conclusion for publication should make payment on the following requisites (for ENU employees - 4,500 tenge, for outside organizations - 5,500 tenge):

Requisites:

Tsesnabank: КБЕ16

БИН 010140003594

РНН 031400075610

ИИК KZ 91998

ВТБ 0000003104

TSES KZ KA

Рәсімдеу үлгісі / Образец оформления статьи / Template

FTAMP 27. 25. 19

А.Ж. Жұбанышева¹, Н. Темірғалиев², А.Б. Утесов³^{1,2}Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің теориялық математика және ғылыми есептеулер институты, Астана, Қазақстан³Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті, Ақтөбе, Қазақстан**Компьютерлік (есептеуіш) диаметр мәнмәтінінде функцияларды сандық дифференциалдау**

Аңдатпа. Компьютерлік (есептеуіш) диаметр мәнмәтінінде Соболев класында жататын функцияларды олардың тригонометриялық Фурье-Лебег коэффициенттерінің ақырлы жиынынан алынған дәл ақпарат бойынша жуықтау есебі толығымен шешілді [100-200 сөз]

Кілт сөздер: жуықтап дифференциалдау, дәл емес ақпарат бойынша жуықтау, шектік қателік, Компьютерлік (есептеуіш) диаметр.

Мақаланың мәтіні төмендегі бөлімдерді қамтуы қажет:

- кіріспе,
- мақаланың мақсаты мен міндеті,
- қарастырылып отырған сұрақтың зерттеу әдістері,
- нәтижелер мен талқылаулар,
- қорытынды.

\

Әдебиеттер тізімі

- 1 Темиргалиев Н. Компьютерный (вычислительный) поперечник как синтез известного и нового в численном анализе // Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева. -2014. –Т. 4. № 101. – С. 16–33.
- 2 Локуциевский О.М., Гавриков М.Б. Начала численного анализа. - Москва: ТОО «Янус», 1995. - 581 с.
- 3 Жубанышева А.Ж., Абикенова Ш. О нормах производных функций с нулевыми значениями заданного набора линейных функционалов и их применения к поперечниковым задачам // Функциональные пространства и теория приближения функций: Тезисы докладов Международной конференции, посвященная 110-летию со дня рождения академика С.М.Никольского. – Москва: Наука, 2015. - С.141-142

ГРНТИ 27.25.19

А.Ж. Жубанышева¹, Н. Темиргалиев², А.Б. Утесов³^{1,2}Институт теоретической математики и научных вычислений Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан³Актюбинский региональный государственный университет имени К. Жубанова, Актөбе, Казахстан(E-mail: ¹axaulezh@mail.ru, ²ntmath10@mail.ru, ³adilzhan_71@mail.ru)**Численное дифференцирование функций в контексте Компьютерного (вычислительного) поперечника**

Аннотация. В рамках Компьютерного (вычислительного) поперечника полностью решена задача приближенного дифференцирования функций, принадлежащих классам Соболева по неточной информации, полученной от произвольного конечного множества тригонометрических коэффициентов Фурье-Лебега дифференцируемой функций ...
[100-200 слов]

Ключевые слова: приближенное дифференцирование, восстановление по неточной информации, предельная погрешность, Компьютерный (вычислительный) поперечник.

GRNTI 27. 25. 19

A.Zh. Zhubanysheva¹, N. Temirgaliyev², A.B. Utesov³

^{1,2}*Institute of theoretical mathematics and scientific computations of L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan*

³*K.Zhubanov Aktobe Regional State University, Aktobe, Kazakhstan*

Numerical differentiation of functions in the context of Computational (numerical) diameter

Abstract. The Computational (numerical) diameter is used to completely solve the problem of approximate differentiation of a function given inexact information in the form of an arbitrary finite set of trigonometric Fourier-Lebesgue coefficients ... [100-200 words]

Key words: approximate differentiation, recovery from inexact information, limiting error, Computational (numerical) diameter, massive limiting error.

References

- 1 Temirgaliyev N. Komp'yuternyj (vychislitel'nyj) poperechnik kak sintez izvestnogo i novogo v chislennom analize [Computational (numerical) diameter as a synthesis of the known and the new in numerical analysis], Vestnik Evrazijskogo nacional'nogo universiteta imeni L.N. Gumileva [Bulletin of L.N. Gumilyov Eurasian National University], 4(101), 16–33 (2014). [in Russian]
- 2 Lokucievskij O.M., Gavrikov M.B. Nachala chislennogo analiza [Elements of numerical analysis] (Yanus, Moscow, 1995).
- 3 Zhubanysheva A.Zh., AbikenovaSh.K. O normah proizvodnyh funkcionov s nulevymi znachenijami zadannogo nabora linejnyh funkcionalov i ih primenenija k poperechnikovym zadacham [About the norms of the derivatives of functions with zero values of a given set of linear functionals and their application to the width problems]. Tezisy dokladov Mezhdunarodnoj konferencii, posvjashhennaja 110-letiju so dnja rozhdenija akademika S.M.Nikol'skogo «Funkcional'nye prostranstva i teorija priblizhenija funkcionov» [International conference on Function Spaces and Approximation Theory dedicated to the 110th anniversary of S. M. Nikol'skii]. Moscow, 2015, pp. 141-142.

Авторлар туралы мәлімет:

Қазақша:

Жұбанышева А.Ж. – Теориялық математика және ғылыми есептеулер институтының аға ғылыми қызметкері, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Қ. Сәтпаев көш. 2, Астана, Қазақстан. Тел.: +7 (7172)709-500 (ішкі тел. 33-410). *E-mail: axaulezh@mail.ru.*

Темірғалиев Н. – Теориялық математика және ғылыми есептеулер институтының директоры, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Қ. Сәтпаев көш. 2, Астана, Қазақстан. Тел.: +7 (7172)709-500 (ішкі тел. 33-325). *E-mail: ntmath10@mail.ru.*

Утесов А.Б. - физика-математика ғылымдарының кандидаты, Математика кафедрасының доценті, Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті, Ә. Молдағұлова

даңғылы 34, Ақтөбе, Қазақстан. *E-mail: adilzhan_71@mail.ru.*

АҒЫЛШЫНША:

Zhubanysheva A.Zh. – Senior researcher of the Institute of theoretical mathematics and scientific computations, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Satpayev str., Astana, Kazakhstan. Tel.: +7 (7172)709-500 (31-410). *E-mail: axaulezh@mail.ru.*

Temirgaliyev N. – Head of the Institute of theoretical mathematics and scientific computations, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Satpayev str., Astana, Kazakhstan. Tel.: +7 (7172)709-500 (33-325). *E-mail: ntmath10@mail.ru.*

Utesov A.B. - candidate of physical and mathematical sciences, Associate Professor of the Department of Mathematics, K.Zhubanov Aktobe Regional State University, A.Moldagulova Prospect, 34, Aktobe, Kazakhstan. *E-mail: adilzhan_71@mail.ru.*

Редактор: Дихан Қамзабекұлы
Шығарушы редактор: І.Р. Құрманғалиев
Дизайн: І.Р. Құрманғалиев

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
ХАБАРШЫСЫ. Филология сериясы.
-2018. - 1(122). - Астана: ЕҰУ. 180-б.
Шартты б.т. - 22.5 Таралымы - 40 дана

Мәтін мазмұнына типография жауап бермейді.

Редакция мекенжайы: 010008, Қазақстан Республикасы,
Астана қ., Қ. Сәтпаев көшесі, 2.
Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Тел.: (87172) 709-500 (ішкі 31-413)

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
баспасында басылды